

ЗАХОДИ БОРотьБИ З РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ ЛЕЙКОЗУ ВЕЛИКОЇ РОГАТОЇ ХУДОБИ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

У статті викладений досвід боротьби з лейкозом великої рогатої худоби в Житомирській області. Вивчені динаміка розповсюдження лейкозу і оздоровлення господарств області за останні п'ять років. Кількість оздоровлених господарств в 2000 році, порівнюючи з 1996 роком, збільшилась майже в десять разів.

Лейкоз – хронічна вірусна інфекція, яка має видову специфічність і вражає різні види тварин, а також людину. В основі лейкозу лежить системне ураження кровотворної (лейкопоетичної) тканини. При цій хворобі має місце посилене утворення клітин крові, не здатних до морфологічної диференціації і повноцінних фізіологічних функцій. Спостерігається також надмірний ріст кровотворної тканини (гіперплазія), який виникає спочатку в тих органах і тканинах, в яких здійснюється кровотворення у здорових тварин: червоному кістковому мозку, селезінці, лімфатичних вузлах. Пізніше, при подальшому прогресуванні хвороби, патологічні вогнища аномального кровотворення виникають і в інших органах і тканинах.

Щодо етіології лейкозу великої рогатої худоби, то основним етіологічним чинником є вірус, сприяючими факторами можуть бути генетичні особливості і вплив зовнішнього середовища, зокрема іонізуючого випромінювання.

Лейкоз великої рогатої худоби – найпоширеніша хронічна вірусна інфекція, яка завдає великих економічних збитків скотарству. Лейкоз великої рогатої худоби реєструється майже у всіх країнах світу і завдає великих втрат. Економічні збитки від лейкозу великої рогатої худоби складаються від недоотриманої продукції і приплоду через передчасну вибраковку та забій тварин, здачу на м'ясо племінного молодняка від хворих корів, а також внаслідок значних витрат на проведення комплексу ветеринарно-санітарних і оздоровчих заходів. Засобів лікування хворих тварин на цю інфекцію не існує, а профілактичне щеплення ще знаходиться на рівні вивчення його ефективності і не набуло поширення. Тому основними методами боротьби з цією хворобою залишаються діагностичні дослідження, ізоляція реагуючих хворих тварин та інші карантинні заходи.

В Житомирській області лейкоз офіційно зареєстровано гематологічним методом в 1968 році: спочатку в Червоноармійському і Бердичівському районах, хоча поодинокі випадки лейкозу реєструвались на підставі патолого-анатомічних змін в органах у забитої на м'ясокомбінатах худоби значно раніше.

На даний час лейкоз реєструється у двадцяти районах області. Оздоровленими від лейкозу являються райони: Новоград-Волинський, Баранівський, Чуднівський. Із 711 господарств області 250 або 35,5% неблагополучні щодо цього захворювання.

Результати досліджень

Ступінь ураженості худоби лейкозною інфекцією в неблагополучних господарствах такий: 94 господарства – до 5%; 48 господарств – від 5 до 10%; 45 господарств – 10 - 20%;

29 господарств – 20 - 30%; 14 господарств – 30 - 40%; 14 господарств – 40 - 50% і 17 господарств – більше 50% поголів'я худоби.

Найбільш розповсюджений лейкоз великої рогатої худоби в Андрушівському, Попільнянському і Бердичівському районах.

Слід визнати, що картина розповсюдження лейкозу в області до проведення регулярних масових гематологічних досліджень не відповідала дійсності. Це підтверджується тим, що по мірі розширення досліджень на лейкоз з впровадженням імунологічного дослідження (реакції імунодифузії) збільшувалась і кількість неблагополучних господарств. Так, якщо в 1990 році було досліджено на лейкоз по реакції імунодифузії 226876 голів і кількість неблагополучних господарств становила 270, то в 1993 році було вже досліджено 344680 голів худоби, а кількість неблагополучних господарств збільшилась до 521 із 654 наявних.

В 1994-1995 рр. показники розповсюдженості лейкозу в області залишались приблизно на одному рівні. Динаміку досліджень великої рогатої худоби на лейкоз по РІД і кількість позитивно реагуючих тварин наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка розповсюдження лейкозу ВРХ в області за даними діагностики по реакції імунодифузії

Роки	Кількість поголів'я ВРХ в області	Кількість проведених головодосліджень	Кількість голів позитивно реагуючих по РІД	% позитивно реагуючих від досліджених	% позитивно реагуючих від наявного поголів'я.
1996	564272 в т.ч. корів 222437	343474 260232	24411 18761	7,1 7,2	4,3 8,4
1998	470483 в т.ч. корів 192584	308641 214933	21164 15194	6,7 7,1	4,5 7,9
1999	504190 в т.ч. корів 170552	429782 288294	33075 25308	7,7 8,8	6,6 14,8
2000	346095 в т.ч. корів 150442	416800 218446	22185 16395	5,3 7,5	6,4 10,9

Із даних таблиці 1 видно, що кількість досліджень на лейкоз великої рогатої худоби і особливо корів з кожним роком збільшувалась і перевищувала чисельність поголів'я останніх, так як маточне поголів'я досліджувалось неодноразово.

З наведених даних також видно, що виділення РІД-позитивно реагуючою великої рогатої худоби має тенденцію по роках до зменшення за виключенням 1999 року, де кількість позитивно реагуючих тварин була найбільшою. Процент же позитивно реагуючих тварин від досліджених характеризується відносною стабільністю.

Цікаво було з'ясувати існування залежності між ступенем ураженості господарств лейкозом і рівнем забруднення територій радіонуклідами, оскільки іонізуюче випромінювання вважається одним із сприяючих факторів в поліетиології лейкозів. Проведений аналіз чіткої закономірності в цьому відношенні не виявив. Так, в Лугинському районі, – зоні з помірним забрудненням радіонуклідами, майже всі господарства вражені лейкозом. Подібна ситуація спостерігається також в Андрушівському, Попільнянському і Бердичівському районах – чистих від радіоактивного забруднення зонах. Не виявлено різниці і в формах лейкозу у тварин з чистих і забруднених радіонуклідами зон. Можливо, що закономірність, чи тенденція такого зв'язку могла бути виявлена на статистично великих групах тварин. Є дані, що захворювання людей на лейкоз і інші захворювання неопластичної природи вище в місцевостях, забруднених радіонуклідами (наприклад, у населення японських міст Хіросима і Нагасаки, які зазнали атомного бомбардування).

В залежності від клітинної морфології тканин, які брали участь у профілерації, лейкози поділяють на лімфоїдний (лімфоденоз), міелоїдний та ретикулоендотеліози, а по характеру змін, що відбуваються в периферичній крові – на лейкомічні і алейкемічні форми.

Основним видом лейкозу великої рогатої худоби, розповсюдженого в області, є лімфоїдний (90%), а основними формами – лейкомічна (7%) і алейкемічна (3%). При гематологічних дослідженнях, позитивно реагуючих по реакції імунодифузії тварин, у останніх нараховувалось $15\text{-}20 \times 10^9$ /л лейкоцитів, а при аналізі лейкограм – до 90% всіх лейкоцитів становили лімфоцити.

Слід відзначити, що виявленню хворих на лейкоз тварин, а в подальшому і оздоровленню господарств від цієї хвороби, сприяло впровадження в діагностичні дослідження більш досконалих методик виявлення лейкозу.

Так, у 1968-1970 рр. для діагностики лейкозу використовувались патологоантомічний, гістологічний та гематологічний методи дослідження, а з 1990 року – більш специфічний і

ефективний імунологічний метод – реакція імунодифузії, оснований на ранніх стадіях виявлення в крові заражених лейкозним вірусом тварин специфічних імуноглобулінів.

Динаміка оздоровлення господарств області від лейкозу великої рогатої худоби наведена в таблиці №2.

Таблиця 2

Динаміка оздоровлення області від лейкозу ВРХ

Роки	Кількість оздоровлених господарств
1996	9
1997	11
1998	24
1999	82
2000	86

З наведених даних видно, що кількість оздоровлених від лейкозу господарств збільшилось за п'ять років майже в десять разів. Це стало можливим завдяки здійсненню чітко спланованих заходів по виявленню заражених вірусом тварин і виконанню передбачених законодавством вимог боротьби з цією інфекцією. Існуючі засоби боротьби з лейкозом великої рогатої худоби, які включають ранню діагностику цієї хвороби і передбачені інструкцією відповідні ветеринарно-санітарні заходи, дозволяють добитися повної ліквідації даної інфекції. Планується за два – три наступні роки повністю завершити оздоровлення господарств області і приватного сектору від лейкозу великої рогатої худоби.

Висновки

1. Лейкоз великої рогатої худоби в Житомирській області мав значне розповсюдження до 1998 року;
2. Основним видом лейкозу є лімфоїдний;
3. Основною формою лейкозу є лейкоемічна;
4. В області спостерігається стійка тенденція оздоровлення господарств від лейкозу.